

Väsentliga vattenvårdsfrågor

VATTENDIREKTIVETS FÖRVALTNINGSPERIOD FRÅN 2028

Datum: 11.2.2025

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

Innehållsförteckning

Vattenvård och uppdateringar samt behovet av samråd	1
Förslag på väsentliga vattenvårdsåtgärder 2028-2033	2
Förslag angående behovet av resurser – miljösamordning och vattenförbättring.....	3
Kustvattnets status	4
Sjöarnas status 2018-2024	7
Varför uppnås inte målet för en God status i tid?	8

VATTENVÅRD OCH UPPDATERINGAR SAMT BEHOVET AV SAMRÅD

Syftet med vattenvården är att förhindra försämring av statusen hos åar, sjöar, grundvatten och kustvatten samt sträva efter att en god status uppnås i enlighet med vattendirektivet. För att uppnå målen behöver åtgärder planeras och genomföras och där behövs synpunkter från alla; myndigheter, medborgare, frivilligorganisationer, kommuner, verksamhetsutövare osv. Tidigare förvaltningsplaner och åtgärder för vatten har tagits fram i samråd med många olika människor.

Åtgärdsprogram och förvaltningsplan för vatten uppdateras vart 6:e år. Nuvarande program och planer gäller tom 2027. En ny samrådsprocess enligt vattendirektivet kopplat till behovet av åtgärder avseende nästa förvaltningsperiod, år 2028-2033, påbörjas under 2025. Då uppmanas allmänhet och andra att involvera sig i processen, eftersom alla synpunkter, förslag och idéer är viktiga. Remissversioner ska finnas mot slutet av 2026 och då genomförs en samrådsprocess för vattenförvaltningsdokumenten. Senast i december 2027 ska en ny förvaltningsplan med tillhörande åtgärder fastslås. Rapportering till EU sker sedan via Riket i mars 2028.

Ytterligare information kommer att finnas på landskapsregeringens hemsidor löpande. Samråden genomförs främst digitalt, men information delges även på öppna möten arrangerade av miljöbyrån, men även i mindre grupper. I övrigt finns möjlighet att skicka in synpunkter via mejl eller via telefon.

Kontaktperson för förslag på åtgärder till nästa förvaltningsplan är: Susanne Vävare, miljöbyrån. [susanne.vavare\(snabela\)regeringen.ax](mailto:susanne.vavare(snabela)regeringen.ax)

Största prioritering för inre vattenområden ska ligga på att åtgärda övergödningen, främja biologisk mångfald och genomföra klimatåtgärder – och -anpassningar. Det skulle behövas klimatanpassade bevattningsstrategier och en översyn av olika källor till övergödning som t.ex. för enskilda avlopp, bräddpunkter, dagvattenhantering, jord- och skogsbruk, industrier,

mm. För yttre vattenområden måste arbete med att komma åt både punktkällor och diffus belastning samt internationell samverkan prioriteras.

Länk till arbete som genomförs enligt vattendirektivets riktlinjer:

<http://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/ramdirektivet-vatten-0>

FÖRSLAG PÅ VÄSENTLIGA VATTENVÅRDSÅTGÄRDER 2028-2033

Jord- och skogsbruk:

- Klimat- och lokalt anpassat jord- och skogsbruk¹.
- Inom jordbruk: Vattensamordnare som arbetar per avrinningsområde vore önskvärt. Det behövs inspiration, goda exempel samt hjälp med att söka stöd för olika vatten- eller klimatanpassade projekt. Det behövs fler åtgärder inom vattenvård, flexibla klimatanpassade våtmarkslösningar, dränering, ekologiskt funktionella kantzoner och mer klimatanpassad miljörådgivning². Det behövs skötselplaner för underhåll av vattenanläggningar. Små hävdade äng- och betesmarker behöver värnas även fortsättningsvis, de har ingen stor påverkan på näringsstatusen men har en stor andel värdefulla ekosystemtjänster knutna till sig.
- Inom skogsbruk: Diskussioner behöver föras om olika åtgärder, finns nya innovativa, mer klimatanpassade åtgärder som även gynnar biologisk mångfald? Andra frågeställningar gäller miljöcertifiering, regler för strandnära avverkning, små våtmarker och våtmarksinsatser samt bevarandet av artrika gamla skogar.
- Det finns ett behov av klimat- och miljöanpassade bevakningsstrategier.

Biologisk mångfald:

- Kust, hav och sjöar: Skydda undervattensnatur.
- Det behövs åtgärder som stärker den biologiska mångfalden som t.ex. fiskevåtmarker för att stärka rovfisk. Arbete pågår vid fiskeribyrån och ideellt, men fler långsiktiga insatser krävs.
- Minskad användning av bekämpningsmedel och andra insatser för att stärka bin och pollinerare behövs, som t.ex. insatser för att stärka blommande vägrenar.
- Värna värdefulla ekosystemtjänster i jord- och skogsbruk, skydda kulturmarker och ängar samt hav och sjöar.
- Fler blå och gröna korridorer behövs i landskapet.

VA och dagvatten:

- Enskilda avlopp behöver åtgärdas. Vägledning har tagits fram och det krävs fortsättningsvis en väl fungerande tillsyn och uppföljning.

¹ Se bilaga

² Se bilaga.

- Åtgärdstakten för avlopp behöver bli snabbare. Budgetmedel och incitament behövs.
- Långsiktigt arbete med ledningsnät måste genomföras i samarbete med ansvariga bolag och kommuner, både avseende dricksvattenförsörjning och avlopp. SE VA-strategin. Resurser krävs.
- Upprätta vid behov vattenskyddsområden. Grundvatten och dricksvatten behöver få starkare skydd. Fler konkreta vattenförbättrande åtgärder krävs, vilket kräver resurser och samverkan.
- Det är viktigt att kommuner ser över dagvattenhanteringen genom att t.ex. begränsa bebyggelse i låglänta kustområden. Det är också viktigt att fördröja dagvatten med mer grönområden, biofilter och flexibla våtmarkslösningar. Åtgärder som behövs i ffa inre kustområden och vid sjöar är tex olika dagvattenreningstekniker, fördröjningsmagasin vid pumpstationer och andra områden där risk för bräddningar kan förekomma. Smart planering behövs, liksom miljösamordning.

Övrig vattenförbättring:

- Det behövs en översyn av belastande verksamheter för att finna lämpliga, långsiktiga lösningar för att få ned utsläppen av övergödande eller miljöfarliga ämnen. Lokala åtgärdsprogram och -planer måste tas fram, inriktat på olika delavrinningsområden. Arbete genomförs delvis redan nu genom miljöbyrå, inom de nya projekten.
- Det behövs insatser riktat mot kemikalieanvändning, som t.ex. minskad användning av farlig båtbottnfärg, och produkter innehållande mikroplaster.
- Dessutom behövs insatser för att få mer ekologiskt hållbara fiskodlingar, för att minska utsläppen av övergödande ämnen i kustvatten. Utnyttja BAT och andra innovativa förslag och metoder.

Överlag behövs det mer mångfaldstänk i allt arbete. Biologisk mångfald i hav och på land bidrar till att vår natur klarar sig bättre vid klimatförändringar, vid parasitangrepp osv.

Alla åtgärder ska samordnas med övriga EU-direktiv.

FÖRSLAG ANGÅENDE BEHOVET AV RESURSER – MILJÖSAMORDNING OCH VATTENFÖRBÄTTRING

Det arbete som redan pågår med VA- och skogsprogram samt CAP-strategin för jordbruk samt andra planer och strategier behöver fortsätta och uppvecklas. Ytterligare resurser krävs för att söka nå målen om en god vattenkvalitet.

Ansvariga instanser måste redan nu fundera över hur de åtgärdsförslag som ska tas fram till nästa förvaltningsperiod kan finansieras. Befintlig lagstiftning och frivilliga åtgärder räcker inte för att förbättra vattenkvaliteten så mycket som det krävs. Det är möjligt att

lagstiftningen behöver skärpas till. Det behövs budgetmedel, incitament och samordning. Kommuner behöver bollplank, hjälp och vägledning när det gäller VA-frågor. Jord- och skogsbrukare behöver aktiv vägledning, miljörådgivning och stöd för vattenförbättrande eller klimatanpassade åtgärder. Olika program och EU-finansiering ska användas, men man behöver gå längre för att verkligen initiera olika vattenförbättrande åtgärder som nu ofta sker på frivillig basis.

KUSTVATTNETS STATUS

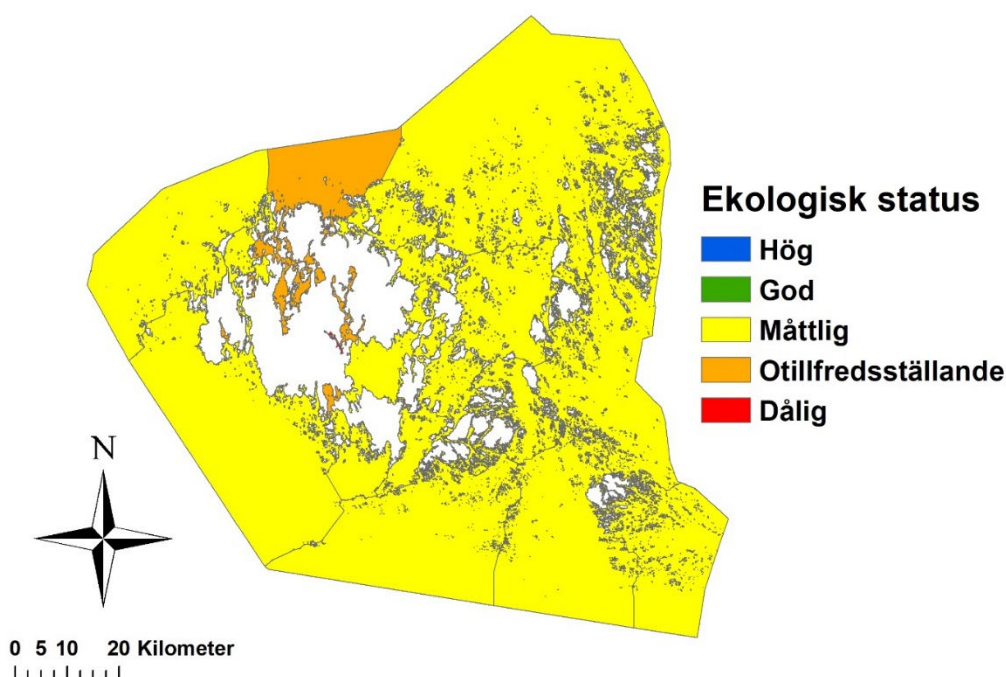
Vid klassificeringen av vattnens tillstånd, den ekologiska statusen, enligt vattendirektivet, används en femgradig skala (hög, god, måttlig, otillfredsställande och dålig). Det mål som ska uppnås är minst god (dvs grön status). Bedömningen utförs enligt en fastställd bedömningsmanual för kust med ingående parametrar som vattenväxter, bottendjur, näringsämnen, klorofyll-a och siktdjup. Den svagaste länken (sämst status) styr den slutliga bedömningen. Bedömningsmanualer finns på landskapsregeringens hemsida³.

Tabell 1. De fem statusklasserna som definieras i WFD (Water Framework Directive, dvs Vattendirektivet).

				
Hög	God	Måttlig	Otillfredsställande	Dålig
(H)	(G)	(M)	(O)	(D)

³ <http://www.regeringen.ax/miljo-natur/vatten-skargard/klassificering-vatten>

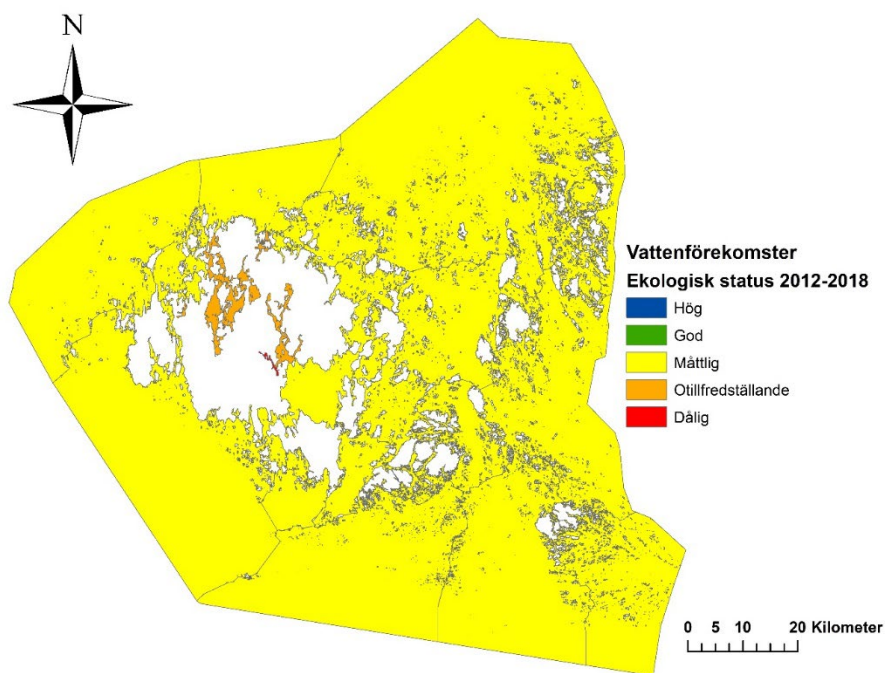
2018-2024

Figur 1. Ekologisk statusklassificering för åren 2018-2024, uppdaterad. Figuren är framtagen av Tony Cederberg, amanuens på Husö biologiska station, med data från Landskapsregeringens miljöbyrå.

Klassificeringen av kustvatten i figur 1 motsvarar åren 2018-2024. En försämring har skett för 5 vattenförekomster sedan föregående statusklassificering (2012-2018), se figur 2 nedan. Det som eftersträvas är en god vattenkvalitet (grön färg) och det är de biologiska parametrarna som väger tyngst, d.v.s. vattenväxter, växtplankton och bottendjur.

Ingen vattenförekomst uppnår en god vattenstatus för åren 2018-2024. I de inre vattensystemen finns det belastningskällor som bosättning där t.ex. enskilda avlopp och bräddpunkter kan vara ett problem liksom reningsverk och andra punktkällor, likaså bidrar jord- och skogsbruksverksamheter till att avrinning sker till vatten. Hösten/vintern 2023-2024 har varit haft flera varmare och blöta perioder och avrinningen har troligtvis varit större än under mer normala vintrar.

Figur 2. Ekologisk statusklassificering för åren 2012-2018, uppdaterad. Figuren är framtagen av Tony Cederberg, amanuens på Husö biologiska station, med data från Landskapsregeringens miljöbyrå.

Kemisk status

Kemisk status följs genom en löpande screening av alla kustvatten och sjöar samt genom provtagning av sediment. Sedimenten i västra hamnen är starkt påverkade av varvsverksamhet i den inre delen av viken och minskande i en gradient ut från hamnen. En vertikal profil visar på tydligt minskade utsläpp av olja och PAH idag jämfört med för 30 år sedan. Hur situationen ser ut för olika ämnen varierar dock. I Förvaltningsplan för avrinningsdistriktet Åland 2022-2027 finns fler uppgifter angående uppföljningen av kemiskt status. Uppföljning av bekämpningsmedel från jordbruksmark har genomförts lite noggrannare under 2018. Sedimentuppföljning har även skett i Östra Hamnen.

Länk till rapporter: <https://www.regeringen.ax/miljo-natur/vatten-skargard/klassificering-vatten-prioriterade-amnen>

SJÖARNAS STATUS 2018-2024

Bland de sjöar som omfattas av det åländska övervakningsprogrammet uppnådde fyra sjöar en god eller hög ekologisk status. Dessa sjöar var: Borgsjön (hög status), Gröndals träsk (god status), Oppsjön (god status) och Södra Långsjön (god status). Övriga sjöar fick endera en måttlig eller otillfredsställande status, med undantag för Vargata träsk vars status bedömdes vara dålig. I tabell redovisas statusen för sjöar åren 2018-2024.

Tabell 2. Den sammanvägda ekologiska statusen för de sjöar som omfattas av det åländska övervakningsprogrammet.

Sjö	Status
Borgsjön	Hög
Dalkarby träsk	Måttlig
Gröndals träsk	God
Inre Fjärden	Måttlig
Lavsböle träsk	Otillfredsställande
Långsjön	Otillfredsställande
Markusbölefjärden	Måttlig
Oppsjön	God
Storträsk	Måttlig
Södra Långsjön	God
Tjudö träsk	Måttlig
Toböle träsk	Måttlig
Vargata träsk	Dålig
Vargsundet	Otillfredsställande
Västra Kyrksundet	Måttlig
Östra Kyrksundet	Måttlig

VARFÖR UPPNÅS INTE MÅLET FÖR EN GOD STATUS I TID?

Åtgärdstakten skulle behöva stärkas, det behövs mer resurser, styrning samt vägledning för att söka åstadkomma en förbättring av vattenmiljön. Dessutom tar det lång tid för vattenmiljöer att återhämta sig och klimatförändringar bidrar till det blir svårare att uppnå målen.

Landskapsregeringen har ett övergripande strategiskt ansvar för vattenvården och ansvarar för lagstiftning samt kan bidra med att ta fram olika styrmedel (t.ex. stöd). Vattenförbättring kan uppnås och utföras på olika sätt, t.ex. genom lagstiftning, genom olika projekt och aktiva vattenförbättrande åtgärder och/eller på frivillig väg. Ibland kan det behövas att man går utöver gällande lagstiftning, men denna åtgärd är det svårt att få gehör för. Det är också svårt att genomföra miljöförbättrande åtgärder på frivillig väg, då det kostar tid och pengar samt engagemang. För att förbättra statusen i våra inre vikar och sjöar behöver vi åtgärda alla utsläpp som kommer från mänskliga aktiviteter, d.v.s. från enskilda avlopp, från bristfälliga avloppsledningsnät och pumpstationer som bräddar vid störningar eller vid för mycket nederbörd, eller via läckage från jord- och skogsbruksmark eller från någon annan punktkälla t.ex. (industrier). Tillstånd och tillsyn är en viktig del för att söka uppnå en god vattenkvalitet. Det finns olika aktörer som ansvarar för tillsyn, kommuner har t.ex. ett stort ansvar när det gäller enskilda avlopp och mindre reningsverk. Vid dricksvattentäkter bör skyddsområden upprättas för att minska den nivå av vattenrening som behövs, enligt vattendirektivets artikel 7. Landskapsregeringen kan upprätta vattenskyddsområden vid dricksvattentäkter, men det krävs även aktiva vattenförbättrande insatser som t.ex. våtmarker.

För de yttre kustvattnen behövs arbete för att minska alla våra utsläpp till vattenmiljöer men det krävs också ett internationellt samarbete och där spelar t.ex. HELCOM:s aktionsplan för Östersjön en stor roll, liksom olika HELCOM-rekommendationer. Arbetet med det marina åtgärdsprogrammet utgör en viktig del i det hela.

Trots att vattenförbättrande åtgärder genomförs tar det ändå tid innan det går att mäta förbättringar i vattensystemen. Detta beror på den naturliga tröghet som finns inbyggt i de naturliga processerna och ekosystemen. Naturen återhämtar sig långsamt.

Arbete som pågår från myndighetshåll

I ett långsiktigt hållbart samhälle använder vi människor på Åland lokala produkter och kretsloppstänk. Det är viktigt att värna biologisk mångfald genom att skydda undervattensmiljöer, förutsättningar för fisklek och rovfisk och genom åtgärder som förebygger samt motverkar övergödning och klimatförändringar.

Landskapsregeringens miljöbyrå genomför olika vattenförbättrande projekt i samverkan med andra aktörer om möjligt. Landskapsregeringen arbetar även med lagstiftningen i syfte att förbättra vattenmiljön.

Jordbruksbyrån arbetar i enlighet med CAP-strategins vatten- och miljöförbättrande åtgärder.

Skogsbruksbyrån arbetar med programmet "SkogsÅland2027" och strävar efter att bidra till Ålands utvecklings- och hållbarhetsagenda, vilket för övrigt alla byråer inom landskapsregeringen gör.

Fiskeribyran erbjuder EU-medel till att tex stärka fiskbestånd genom Stöd från Europeiska havs-, fiskeri- och vattenbruksfonden, EHFVF.

Information om de olika stöd som går att söka finns här: <https://www.stod.ax/>

Övrigt arbete

Mariehamns stad har under senare år anlagt två stadsnära våtmarker och en dagvattendamm. Dessutom arbetar de för att bygga bort bräddningsproblematiken med mer slutna system.

Ålands vatten och Rädda Lumparn är andra aktörer som arbetar hårt med vattenförbättring genom att genomföra olika projekt och genom informationsspridning. De har bra informationsmaterial på sina hemsidor. I övrigt genomförs en del arbete också genom att olika personer och organisationer söker t.ex. Leader- och andra stöd för att anlägga fiskevåtmarker eller andra vattenförbättrande åtgärder.

Bilaga 1. Förslag till åtgärder inom jordbruk

Tips på åtgärder inom jordbruk mot övergödningen

- Fånggrödor
- Anpassade skydds-zoner
- Flerårig vall
- Mindre gödsling
- Täckning av gödselbehållare
- Påfyllning av stallgödsel under täckning
- Bestämmelser om grön mark under höst och vinter
- Vårbearbetning, osv.

Tips på klimatåtgärder inom jordbruk

- Vårda marken långsiktigt och öka bördigheten
- Odlar flerårig vall som råvara till biogasproduktion
- Ta emot rötad gödsel från biogasanläggning
- Producera bioenergi med fleråriga grödor och lågt näringsläckage
- Underhåll brunnar och dräneringsledningar

- Undvik markpackning

Förslag till klimatåtgärder på djurgårdar:

- Minska svinnet av foder i produktionen
- Var noga med kvaliteten på vallfodret
- Raps är bättre för klimatet än soja
- Var noggrann i foderstyrningen
- Gör foderanalyser regelbundet
- Utfodra med ärter och bönor
- Håll betesmarkerna betade
- Säkra vattentillgången
- Håll djuren friska
- Mylla flytgödseln
- Sprid inte flytgödsel på hösten
- Utnyttja alltid stallgödseln effektivt
- Satsa på spänntak till gödselbrunnen
- Leverera gödsel till biogasanläggning
- Analysera gödseln och anpassa givan
- Utnyttja spillvärmerna från mjölken

Använd vattensåla bevattningsmetoder

Använd alltid "vattensåla bevattningsmetoder" och anpassa växtföljd och grödval efter vattentillgång. Konflikter med andra intressen kan lättare undvikas när man inte tar på sommarflödet i vattendrag och grundvattenmagasin. En bevattningsdamm är en god investering i områden med lämpliga markförutsättningar.

Vatten från vintersäsongen kan sparas till den torra årstiden. Rätt utformad, blir dammen ett livsrum för många växter och djur och fungerar som fälla för växtnäring.

Källa för förslagen i bilagan: Svenska Jordbruksverket. Fler tips finns t.ex. på svenska Jordbruksverkets hemsidor och Greppa näringen.